

győződése ellenére mégis belement a háborúba, csupán harci fegyverekkel próbálta azt megharcolni. Végzetes, hogy nem ismerte fel sem a belpolitikai szociális kérdések jelentőségét, sem a nemzetiségi kérdés vagy a külpolitikai kérdések fontosságát és lényegét. Serajevói szerencsétlen tárgyalás után Tisza csakugyan, mint egy tragikus hős kiált fel: „hogyan történhetett mindez?” „Igy beszél egy álmából ébredő — írja Hegedüs Loránt — mert most tudta meg, hogy mi az igazi jugoszláv kérdés, annyira most és nem előbb, hogy avval a szándékkal jött és fogadta el a meghívást, hogy Wekerle miniszterelnökkel megbeszélve, keresztül vigye azt a tervet, hogy Bosznia külön test gyanánt a magyar koronához csatoltassék. Már az új címer is készen volt”.

Akár akarta Hegedüs, akár nem, sikerült neki bebizonyítania, hogy a dilettantizmus a politikában is éppoly veszedelmes, mint bármilyen egyéb munkában. Sőt: amint a magyar sors példája mutatja, még veszedelmesebb. (*Kónya Géza*)

SZABÓ DEZSÓ: EDE MEGEVÉ EBÉDEM. MILYEN SZEKFŰ NYILIK SCHITTENHELM EDE SIRJÁN? (Budapest, 1937.)

Szabó Dezsó füzeteként havonként megjelenő sorában látott napvilágot ez a különös című, gyilkos szatirájú könyv. *Ede megevé ebédem* — nyilvánvaló, hogy itt a germán érdekszövetséghez tartozó „Edéről” van szó, a nagytényező Edéről, aki megevé a Magyar Miska ebédjét, azaz minden életlehetőségét. S hogy milyen „szekfű” nyílt Schittenhelm Ede sirján? — világos, hogy ez meg *Szekfű* Gyula, a hivatalos magyar történész, aki a Magyar Szemlében feltűnést keltő cikket írt Sch. E.-ről, a magyar szabadságharcban elesett német honvédről, akinek sorsát a magyar és német egymásraultaltság szimbólumának látja. Szabó Dezsó viszont Szekfű álszentségét látja: szimbolikusnak, tudományosságát problematikusnak, megbízhatóságát kétesnek, hazafiságát álhazafiságnak s már ezekből is sejtheti az olvasó, hogy itt ismét egy nagyon szubjektív irással állunk szembe, mint mindig, ha Szabó Dezsó kezébe veszi pennáját s gyilkos gunnyal, könyörtelenül bánik el ellenfelével, brutálisan, durván, ha nem is izgalom nélküli döfi bele tollát — és mégis azt kell mondanunk, hogy ez az írás a Szabó Dezsónél szokásos elfogultságok ellenére egyike a legsúlyosabbaknak mindazok közül, amelyeket a magyar sorskérdésről mostanában írtak; a krízisirodalom sajátos terméke, nem tudományos, de mégis több, mintha az lenne, mert alig letagadható realitásokra épít, melyek még akkor is tetszetősek, ha nem egészen konkrét gondolati megalapozásra épültek.

Szekfű elégiából indul ki, meghatódik Schittenhelm Ede sirján, Szabó Dezsó viszont rapszódiával kezd, megbotránkozván a történetíró szentségében. Sch. E. nem szerzett különös érdemeket, mikor meghalt a hazáért, mert a haza teljes jogú polgára volt, tehát, ha kellett, kötelessége volt meghalni a hazáért. Bizonyos, hogy elhirtelenkedett Szekfű következtetése, hogy ime a németég határainkon belül *segített* minket nemzeti céljaink elérésében. „Most itt nem említem fel — mondja Sz. D. — hogy éppugy lehet mondani, hogy a hazai németég ellen volt nemzeti céljainknak, mint azt, hogy *támogatta* azokat.” Itt rátalált — vagy ráhibázott? — Szabó Dezsó az igazságra. A segítség vagy ellenzés mindig egyének dolga volt, az egyének közt mindig voltak haladók és maradók s egy-egy faj, mely egy országban elhelyezkedett, csak annyiban foglalt egységesen állást a nemzet céljai mellett vagy ellen, amennyiben ez létérdekével összefüggött. Szekfű mindenestre hibásan látja a fejlődést, ha az ezeréves magyarságról, mint *gazdanépről* beszél, de nem

kevésbé téved Szabó Dezső is, midőn a teljes történeti joggal bíró magyarsággal szemben a németeket, mint *háztartási alkalmazottakat* jellemzi. Hiba, sőt annál is több, mert *tendencia*: az ittlakó németek állampolgari helyzetéről úgy beszélni, mint egy államban levő másik államról, hiba azt hinni s elhítni akarni, hogy az Eötvös és Deák féle politikai nemzet disszimilációs folyamatot indított meg. (Szekfű hipotézise). Szabó Dezsőnek igaza van abban, hogy a reformkor nagyjai a magyarság számára több és szélesebb védelmet akartak biztosítani, de viszont az is bizonyos, hogy a fejlődés biztosítékait Deákék és Eötvösök más *nemzetiség számára is* biztosítani igyekeztek az egyenlőség érvénye alapján. Nem is lehetett másképp, ha maradéktalanul akarták érvényesíteni a francia forradalom nagy hagyományait. Visszaélések mindkét részről lehetnek és voltak is. Ki ne hinné el, hogy voltak *magyarkodó németek?* „Ezek voltak állandó gaz megrágalmazói a fajáért felkiáltó magyar géniusznak. Ezek voltak mindenre kapható pribékjai minden kizsákmányoló, idegen akaratú hatalomnak. Ezek kiáltották hazátlan bitanggá a magyar munkásságot, ezek voltak a magyar parasztság minden felszabadulása ellen.“ Nem lehet ebben kételkedni, de mégis rá kell mutatni arra, hogy ezzel csak a *féligazságot* mutatta meg Szabó Dezső. Ehhez a szűkmarkúsághoz nem német fajiság kellett, de *tőkésrendi gondolkodás kellett*, a feudális gazdasági rendhez való ragaszkodás kellett s ahol ez megvolt, ott német és magyar tőkésék egyforma indulattal zárkóztak el a jogok kiterjesztése elől. (A magyar munkásságot a fajmagyar Bartha Miklós kiáltotta először hazátlan bitangokká.) Szabó Dezső biztosan nagyon jól tudja, hogy az elnyomott nemzetiségek faji különbség nélkül együtt küzdöttek a parasztmozgalmakban, ami világos dokumentuma annak, hogy az osztályelnyomottság van olyan lendítő erő, mint a faji elnyomottság s az utóbbiban is az a sérelmes, hogy az uralkodó osztály egy fajt, elnyomott osztállyá akar tenni. De nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy Szabó Dezső nem velünk vitázik, hanem Szekfűvel, aki tagadhatatlanul elég alapos okot ad a vitára. Irásán — legtágabb értelemben — a *németvédelem* vonul végig. „Mindentütt, ahol a német jövevények megtelepedtek, — írja Szekfű — uttörői voltak a magasabb fokú, racionálisabb földművelésnek, ők honosították meg az agrár és feudális berendezkedésű területeken a középkori városi életformákat s *gazdanépeik* kivétel nélkül, így a magyarság is, sokat köszönhet nekik, mint akik a nyugat-európai műveltség egyenes közvetítői voltak Kelet európa országaiban. A múlt század második felében a *nagynémet felfogás a gyarmatosítás eredményét* nem egyszer úgy fejezte ki, hogy a kivándorlott németiség átadta műveltségét *barbár gazdáinak* s ezek hálából önmagukhoz hasonították őket azaz: a *gyarmatosítás a németégből 'kulturtrágyát' csinált a szlávok és magyarok stb javára.* „Érthető — mondja ugyancsak Szekfű, — hogy *kis nép hiába vállalkoznék* leszakadt testvéreinek hasonlóan erélyes összefogására: a kisebbségek védelmének azon 'népi' és 'faji' megvalósítása, melyet a német birodalom megkezdett és folyton növekvő nemzetközi befolyásával támogat, gyöngé és kis nép számára nem valósítható meg ebből a szempontból mondhatjuk, hogy a 'Völkisch' gondolat épp a németiség fejlődésére és felemelkedésére *a legnagyobb találmány* s a német hegemonia terjeszkedésének a legcélszerűbb eszköze.“ S a Treitschke-féle nagynémet beolvasztási elmélettel szembe felveti az kérdést: „...vajjon Treitschke és a későbbi nagynémetek őt is elveszett németnek tartják-e, aki vérével trágyázta a magyarok, egy idegen nép vetését?“ — ezt kérdezi Szekfű és beszél még *spirituális határokról*, melyek elméletben már elvégezték a nagy szintézist és azt is elég merészen megállapítja, hogy

— a veszély egyelőre nem kívülről jön. Ez a megállapítás igen különös, hiszen ma már félig-meddig hivatalos orgánusok is — pl. a Magyar Szemle — leszögezik a német propaganda vakmerőségét s ha Szekfűnek mindez ellen nincs óvó szava, akkor igazán nem csodálatos, ha Szabó Dezső még a szokásos kiméretlenséget is tetézve, tiltakozik az ellen, hogy a német propagandát egyszerűen a régen megindult gyarmatosítás folytatásának minősítse a történetíró. És tiltakozik az ellen a beállítás ellen is, hogy a nyugateurópai kulturát mi a bevándorolt németeknek köszönhetnők. A hazai németiség szelleme irtóztott az egyetemes látásmódtól. „Kétségtelen, hogy az igazi, teljes értelemben vett nyugateurópai kultúra (francia, angol, holland, olasz, belga) egészséges tápláló és ösztönző felzívása magyar intézményeken és magyar tehetségeken át történt a magyarságban — legtöbbször a német szellem ellenére. Hiszen éppen abban is, hogy a fajmagyarság zöme a német reformáció helyett a franciát élte magáévá, a némettől lehetőleg legtávolabb álló magyar lelki alkat szerves védekezése nyilatkozott meg mindattól, ami német. Az igazi nyugateurópai kulturát közvetítők nevei a 15. és 16. század nagy magyar humanistái, aztán Apácai Cseri, Szenci Molnár Albert, Misztótfalusi Kis Miklós, Faludy, Széchenyi, Kazinczy, Bessenyei, Kölcsey, stb., stb. alig sorolhatók az előkelő és nagyszerű befogadottak fajiságába. Ellenkezőleg: a magyar iskolák és nagy magyar szellemek sugárzása vitte be a hazai németiség igen sok feléle történetjének szűkös német kulturájába a nyugateurópai kultúra megtágító lehelletét.“ Lehet, hogy ebben is van valami kis túlzás. Bizonyos, hogy a németek nyugatról beköltözve nagyobb civilizációt hoztak vagy legalább is *mást*, mint amit itt találtak és az is bizonyos, hogy kiváltságaikhoz ragaszkodtak s ennyiben konzervatívok, a reformok ellenzői voltak, de egyek voltak velük a magyarság uralkodó rétegei is — másrészt, ha akadtak Schittenhelm Edék, akik kényszerűségből vagy opportunusból harcoltak a magyar szabadságért, olyanok is voltak szép számmal, akik meggyőződésből harcoltak a magyar reformokért. Nem érdem, hogy ezt a sok német is megtette és nem a magyar faj hibája, hogy ezt sok magyar elmulasztotta. Szekfű Gyula elveti a sulykot, mikor érdemeket kovácsol a németek kötelességteljesítéséből, de Szabó Dezső is elveti a sulykot, mikor a hibáztatott német faji szolidaritással a magyar faji szolidaritást állítja szembe. A közös nevező, ami egy sikra hozza az érdekeket és minden dolgozó részére megoldást hoz, csak a különleges érdekeket nivelláló demokratikus fejlődés lehet s csak is így következhetik be minden erőszak nélkül, hogy a *szellemi termelés legszélesebb emberi formája mi legyünk*, hogy a jövőt jelentő konjunktúra mi legyünk s ha igazán van német veszedelem kívülről — amit Szekfű nem lát meg — és ha igazán van német veszedelem belülről — amit Szabó Dezső oly élesen meglát — azt a dolgozó emberek összefogása és érvényesülése sokkal inkább ki tudja küszöbölni, mint a hiu álmoktól megrészedett faji szolidaritás. (Rab Imre.)

SZEBERÉNYI LAJOS: KIERKEGAARD ÉLETE ÉS MUNKAI

(Békéscsaba, 1937)

A fanatikus vallási reformerek sorsa mindig tragikus, mert mindig valami ki nem egyenlíthető ellenmondást jelent. Ilyen ellenmondást jelentett Kierkegaard is a maga korában és szüggéráló egyénisége ma sem szűnt meg hatni. Mert Kierkegaard a világtörténelem legmakacsabb és legzseniálisabb destruktora közé tartozik. Azok közé, akiknek a rombolása még egy század múlva is megráz és épít. Nem csodálatos, sőt természetes, hogy nemcsak közvetlen hatása van az időben közelállókra, de ei-